Kalevalan kulttuurihistoria, toimittaneet Ulla Piela, Seppo Knuuttila, Pekka Laaksonen. SKS. Porvoo 2008.

Viime vuonna ilmestyneessä ***Kalevalan kulttuurihistoriassa*** kalevalamitta saa palstatilaa (sivulla 304) runsaan YHDEN sivun verran kirjan lä hes 600 sivusta! Runomitan hämmästyttävän niukka esittely on kuin kopioitu jostain vanhasta tietosanakirjasta tai runousopista, osittain väärine ja vajavaisine tietoineen sekä vanhentuneine termeineen (esim. murrelmasäe = nykyisin murtosäe, normaalitrokee = nyk. tasasäe), vailla aihealueen sisäistämistä. Jos sen varassa muodostaisimme käsityksen kalevalaisesta runokielestä, niin heikoilla olisimme.

Artikkelissa ei mainittu, mistä kalevalamitta (kalevalakieli) on saanut nykyilmeensä ja nimensäkin: Lönnrotin Kalevalasta.

Kerron määritelmä on harhaanjohtava. Artikkelissa sanotaan, että ”Ensimmäisen säkeen kaikille käsitteille, lukuun ottamatta verbejä ja partikkeleita, on toisessa säkeessä esitettävä samaa merkitsevä tai samantapainen tai sitten vastakohtainen vastine”.

Tässä on kerron perussääntö sotkettu. Asia on päinvastoin:
Kaikille ensimmäisen säkeen (pääsäkeen, perussäkeen, emosäkeen) käsitteille ei suinkaan kertosäkeessä tarvitse tuoda esille vastinetta, vaan kertosäkeessä kerrotaan toisilla sanoilla usein vain ensimmäisen säkeen jokin osa. Kertosäkeestä puuttuu siis usein monia pääsäkeen elementtejä, esim. substantiiveja (jotka usein ovat pääsäkeessä subjektina, objektina tai adverbiaalina):

luopi luotoja merehen,
kasvatti salakaria (ei siis tarvitse esittää vastinetta adverbiaalille ***merehen***)

nousi karhu kankahalta,
petäjäisestä pesästä (ei siis tarvitse esittää vastinetta subjektille ***karhu***)

Emo tuossa arvelevi,
itse itkien sanovi (ei siis tarvitse esittää vastineitta subjektille ***emo*** eikä adverbiaalille ***tuossa***)

Virttä toista tuulet toivat,
meren aaltoset ajoivat (ei siis tarvitse esittää vastinetta objektille ***virttä*** eikä subjektille ***tuulet***)

Viikon on virteni vilussa,
kauan kaihossa sijaisnut (ei siis tarvitse esittää vastinetta subjektille ***virteni****)*

Mutta toisaalta: Kertosäkeen jokaisella sanalla pitää olla vastineensa pääsäkeessä (tätä sääntöä kai on kirjan artikkelissa tavoiteltu?)

Säkeensisäistä kertoa sivulla ei tuoda esille lainkaan, ei myöskään säerakenteiden kertoa. Moni muu runokielen tyylikeino jää kokonaan kuvailematta. **Pentti Leinoltako** lienee peräisin jo vanhentunut, outo tapa merkitä nousutavua plussalla (+) ja laskutavua miinuksella (-)?

Murtosäettä kuvattaessa artikkelissa mainitaan, että yksi- ja kolmitavuiset sanat "muuttavat säettä" niin, että sanan pääpainollinen tavu ja mitan korko eivät satu päällekkäin". Tämä on vajavaisesti määritelty, siispä pari täydennystä:
****
1. Yksi- ja kolmitavuiset sanat eivät automaattisesti "muuta" säettä murtosäkeeksi, vaan aika usein tuontyyppisistä sanoista huolimatta säe säilyy tasasäkeenä:
****
Olipa impi ilman tyttö
Lähe nyt kanssa laulamahan
Ei ole tammi kasvanunna
Minua on vyötty miehen vyöllä
Et ollut suuri etkä pieni
Melatar on mielivaimo
Koirat ei ne koissa maanne
Kovin äijä kun on kolme
Itse en nyt tieäkänä
Kamala on kaksi naista

2. Varsin usein murtosäkeissä on myös 5-tavuisia sanoja: ***särkiä sapikkahia - lauloaksemme hyviä - aiaksiksi asettelevi*** . Onpa Kalevalan eräässä murtosäkeessä 7-tavuinenkin sana:
pään pärisemättömäksi
****
Sanan ensitavun pituuksista kirjassa annettiin oikeat ohjeet, mutta sitten väitettiin, että "sanojen muiden tavujen sijoitus on vapaa". Tämä on liian ylimalkainen väite, sillä esim. laskutavun pitkät vokaalit ovat runomitan kannalta ongelmallisia. Kalevalassa ei esim. ole lainkaan seuraavan tyyppisiä trokeita: ***laulaa, istuu, kuulee, kaatuu***. Myöskään yhdeksäntavuisen säkeen alku ei ole niinkään "vapaata": liian pitkät tavut eivät sovi lainkaan runorytmiin.

Alkusointukin esitellään vajavaisesti eikä muusta äänneharmoniasta mainita mitään.

Huomiotta vaille jää myös, että Lönnrotin Kalevalassa, jonka pohjalta mitan nykyinen normisto on luotu (vrt. mm. **Matti Kuusi**), ei mikään säe pääty pitkävokaaliseen tavuun.

Kun on kyse historiateoksesta, olisi ollut tietenkin välttämätöntä luoda katsaus kalevalakielen parituhatvuotiseen kehityshistoriaan. Siitäkin on olemassa tutkimusaineistoa. Eikö ikivanha kalevalakieli kuulu nimenomaan kalevalaiseen kulttuuriin?

Vähän vertailua:
En tiennytkään, että poliittisista syistä laittomana lakkautettu ***Lotta Svärd*** -järjestö on Kalevalan kulttuurihistoriassa niin keskeinen, että se saa palstatilaa lähes kaksitoista sivua.

Miksi kirjaan ei tilattu laajempaa ja asiantuntevampaaa runomitta-artikkelia Kalevalaisen Runokielen Seurasta? Karusen parissa jo kymmenen vuoden ajan suoritettu, Kalevalaan perustuva runomitan tutkimus, samoin kuin laaja runotuotantomme on ohitettu tyystin. Sivun marginaalissa mainitaan kyllä ohimennen (tarkoituksella?) jokin, ainakin minulle tuntematon: Karjalaisen Runokielen Seura.

Kirjan alussa mainitaan, että teos on SKS:n nimeämien "asiantuntijoiden tarkastama". Olisi mielenkiintoista tietää, kuka kyseisen luvun on tarkastanut.

Artikkelissa sanotaan oireellisesti, että "mitasta voi kehitellä myös yksilöllisiä muunnoksia, sitä voi uudistaa ja joskus rikkoakin". Omatekoisten mittojen hyväksyminen kuvastaakin nykytilannetta: Minunkin veroeuroillani toimivat SKS:n ja Kalevalaseuran ovat totaalisesti hylänneet runomitan nykykäytön. Niille kalevalamitta elää vain historiassa, itäisissä murteissa, Vienan korvessa. Silloin selittyykin näiden seurojen lähinnä huvittunut suhtautuminen Karusen kulttuurityöhön: Ovatpas keksineet hassun harrastuksen, heh, heh. **Matti Kuusi**, SKS:n aktiivi, sen sijaan aikoinaan innosti suomalaisia jälleen runokielen käyttöön.

Jos todella lähdetään runokielen romutuslinjalle, niin tämä yksikin runomittasivu kulttuurihistoriassa on tarpeeton, koska silloin on yhdentekevää, millaisia ohjeita mitasta annetaan. Ja silloin näillä minun kommenteillanikaan ei ole mitään arvoa. Kiitoksia nyt kumminkin tästä torsostakin sivusta lähes 600-sivuisessa kirjassanne, sen vähempää ei juuri oli voinut toivoakaan!

Olen tässä arvioinut kirjasta siis vain noin viidennensadannen osan Vaahtoamisestani huolimatta arvostan - itsekin SKS:n jäsenenä - korkealle kirjan toimittajia, laaja-alaisia

kulttuuritoimijoita **Pekka Laaksosta**, **Seppo Knuuttilaa**
ja
Ulla Pielaa
, joista viimeksi mainittu vastaa kyseisestä Kalevalamitta-artikkelista. Metrikkona esiintyessään Kalevalaseuran toiminnanjohtaja Piela ei kuitenkaan ole omimmalla alueellaan.